

Prosjektnotat nr. 5-2005

Ragnhild Brusdal

Å begynne på skolen

SIFO

© SIFO 2005
Prosjektnotat nr. 5 - 2005

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING
Sandakerveien 24 C, Bygg B
Postboks 4682 Nydalen
0405 Oslo
www.sifo.no

Det må ikke kopieres fra denne rapporten i strid med åndsverksloven. Rapporten er lagt ut på internett for lesing på skjerm og utskrift til eget bruk. Enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring utover dette må avtales med SIFO. Utnyttelse i strid med lov eller avtale, medfører erstatningsansvar.

Tittel Å begynne på skolen	Antall sider 36	Dato 26.07.2005
Title To start school		
Forfatter(e) Ragnhild Brusdal	Prosjektnummer 11-2004-19	Faglig ansvarlig sign.
Oppdragsgiver SIFO (Statens institutt for forbruksforskning)		
Sammendrag Rapporten ser på skolestart for førsteklasingene, hva de får, hva det koster og hvem som betaler. Av særlig interesse er hvorvidt dette skaper økonomiske problemer i husholdet. I analysen er derfor husholdets økonomi sentral. Analysen ser også om hva man anskaffer varierer med barnets kjønn, antall barn i familien, mors utdanning og bosted. Rapporten ser også nærmere på hvordan foreldre og barn forholder seg til skolestart og det forbruk og den reklamen som knytter seg til dette. Har det vært for mye reklame rettet mot de små, og hvordan takler foreldre og barn dette? Skolestart er en viktig dag for de små, og sist ser rapporten på hvorvidt man feirer dette og på hvilken måte. Rapporten baserer seg til et representativt utvalg hvor foreldre med barn som har begynt på skole er intervjuet. I tillegg inngår dagbøker fra 8 barn startet sitt skoleliv.		
Summary This report looks into the children who starts at school for the first time, what they get, what it costs and who is paying. Of special interest is whether this creates economical problems for the household. The economic situation of the household is central in the analysis. The analysis also looks into if there are any differences in what you acquire when your child starts school and number of children in the family, the level of mothers education and if you live in a city or a rural area. The child's gender is also of interests. The report takes a closer look at how parents and children relates to the beginning of school and the consumption and the advertisements that relates to this. Is it too much advertising against the children, and how do parents and children handle this? The beginning of school is an important day for the children, and the report looks into how this is celebrated. The report is based on a representative survey with parents who have children that started school. In addition 8 diaries from 8 children who started school.		
Stikkord Barn, forbruk, familiens økonomi, reklame, kommersielt press		
Keywords Children, consumption, economy, advertisement, commercial pressure		

Å begynne på skolen

En empirisk studie av forbruk i tilknytning til skolestart

av

Ragnhild Brusdal

2005

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING
Postboks 4682 Nydalen, 0405 Oslo

Forord

Denne rapporten ser nærmere på de som starter på skolen. Hva de anskaffer eller får av ulike ting, og videre hvordan familiene klarer dette økonomisk. Et annet tema i rapporten er hvordan foreldre og barn har opplevd reklamen som er rettet mot de som begynner på skolen og noen videre betraktninger omkring den kommersielle oppveksten.

Bakgrunnen for å se nærmere på dette er flere. For det første ønsker SIFO å se nærmere på hvilke forbruksutgifter familien har i forbindelse med skolestart, og hvordan de takler dette. I tillegg er det ønskelig å se nærmere på det som ofte beskrives som den kommersielle oppveksten og de konsekvenser reklame og oppfordringer til kjøp har for barn og voksne. I forbindelse med skolestart vil dette være særlig sterkt.

Juli 2005

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING

Innhold

Forord.....	5
Innhold.....	7
Sammendrag.....	9
Summary.....	11
1 Bakgrunn.....	13
2 Problemstilling og datamateriale.....	15
3 Nye ting til skolestart.....	17
3.1 Skolerelaterte ting.....	17
3.2 Klær og andre ting.....	18
3.3 Hva er det vanlig å få ved skolestart?.....	18
3.4 Om å gi og få.....	20
3.5 Forskjeller mellom barn?.....	20
3.6 Får gutter og jenter like mye?.....	21
3.7 De økonomiske sidene ved skolestart.....	22
3.8 Standardpakke ved skolestart?.....	23
4 Hvordan forholder foreldre og barn seg til de ulike sidene ved skolestart?.....	25
4.1 Økonomiske sider ved skolestart.....	25
4.2 Den kommersielle skolestarten.....	27
4.3 Generelle utsagn om forbruk og forbruksvarer.....	28
4.4 Merkepress og skolestart.....	29
4.5 Store feiringer og små tragedier.....	30
5 Oppsummering.....	33
Litteratur.....	35
Vedlegg.....	37

Sammendrag

Rapportens hensikt er å se nærmere på de som begynner på skolen for første gang, hva de anskaffer seg, hva det koster og hvem som betaler. Videre om dette har skapt økonomiske problemer i familien. Rapporten ser også nærmere på hvordan foreldre og barn har opplevd reklamen i forbindelse med skolestart, om de legger vekt på at deres barn skal ha de samme som andre eller ikke, hvorvidt barnet får velge selv hva det vil kjøpe osv.

Analysen viser at for de fleste familier er skolestart en hyggelig opplevelse med få eller ingen økonomiske problemer. De aller fleste barn får ransel og pennal og nye klær. I tillegg kommer for mange en rekke andre gjenstander som matboks, nye skrivesaker, gymtøy, leselampe, klokke osv. Skolestart er en stor begivenhet og i mange familier er slektninger, særlig besteforeldre, med å betale for disse tingene. 44 prosent av barna hadde fått ting til skolestart av andre utenfor husholdet. Dette er nok en viktig årsak til at få oppgir at skolestart har skapt økonomiske problemer. For noen få familier skaper imidlertid skolestart økonomiske problemer og disse rapporterer at de ikke har kunnet gi barna det de ønsker, og at de har måttet spare inn på andre ting i forbindelse med skolestart. I rapporten er det beregnet en slags standardpakke for skolestart, dvs. det de fleste har, og ifølge denne vil det koste ca. 1500 kroner å utstyre et barn som begynner på skolen. Dette inkluderer ransel og pennal pluss skrivesaker. I tillegg får de noen nye klær og sko.

Det reklameres for en rekke ting til skolestart, og flertallet av foreldrene synes at det er vel mye reklame rettet mot de små, selv om de fleste ser ut til å takle dette i sin familie og ikke blir presset til å kjøpe ting de synes er unødvendige. Presset fra reklamen oppleves som størst i familier med dårlig råd, og det ser også ut til å være noe større blant de som bor i byen. Litt i underkant av halvparten foreldrene er helt eller delvis enig i et utsagn om at "I barneskolen burde det vært skoleuniform slik at barn og foreldre slapp kjøpepresset". På den annen side er vel halvparten av foreldrene helt eller delvis enig i utsagnet "For at skolestart skal bli en positiv opplevelse er det viktig at barnet får de tingene det ønsker seg".

For de fleste er skolestart en hyggelig opplevelse, og denne blir gjerne feiret med god mat enten hjemme eller ute, gjerne en barnevennlig en med hamburger eller pizza. Anskaffelsene til skolestart ser også ut til å fungere som en sosialisering til det å være forbruker. Foreldrene skriver at barnet har fått velge tingene selv, at de er fornøyd med valgene, og at dette har gitt dem større selvtillit.

Summary

This report takes a closer look at those who starts primary school, and what is purchased and related costs and who is paying. Further if these purchases have caused any economic problems in the family. The report also takes a closer look at how parents and children have experienced the advertisements in connection to starting at school, if they emphasis that their children shall have the same things as others or not, whether the child can choose what to buy etc.

The analysis shows that for most families it is a pleasant experience with few or no economic problems when a child starts school. Most children get a school bag and a pencil box and some stationary and some new clothes. In addition many get other items like reading lamp, watch, alarm clock etc. To start school is a big event and in many families it is the relatives, mostly grandparents, who pays for these things. 44 per cents of the children had received things from persons outside the household. This is probably an important factor when explaining why so few experience economic problems. But for some families the fact that your child becomes a pupil causes economic problems, and some parents report that they have not been able to give the child all they wanted, and further that they had to tighten the budget. We have tried to calculate the average expenses, and find that it costs about 1500 Norwegian kroner to equip a child who start primary school. This includes a school bag, a pencil box and some stationary. In addition they get some new clothes and shoes.

There are a lot of advertisements for different things before school starts, and the majority of the parents agree that it is too much, even though most of them seem to handle this within their own family, and are not pressed to buy things their perceive as unnecessary. Families with weak economy experience the commercial pressure strongest; the same goes for families living in the city. A little bit more than half of the parents agree more or less to the statement "It ought to be school uniforms in primary school so the children and parents could avoid the commercial pressure". On the other side a little bit more than half of the parents agreed more or less to the saying " It is important that the child gets what she or he want to ensure that school become a positive experience".

To start school is a pleasant experience, and is often celebrated with good food either at home or at some restaurant. The purchases in connection to school seem to function as a consumer socialisation. The parents writes in the diaries that the child has made it's own choices, and that they are pleased with the choices they made, and this have given them a higher self esteem.

1 Bakgrunn

Hvert år starter om lag 60.000 barn sitt skoleliv. Dette er en stor og viktig dag som er starten på noe som skal prege livet deres i mange år fremover. Forventingene er store og mye er nytt, både måten dagen er organisert på, nye kamerater og nye voksne å forholde seg til, og også nye ting.

Å begynne på skolen betyr et dramatisk brudd med en tidligere tilværelse hvor barnehage, dagmamma eller det å være hjemme med hjemmearbeidende foreldre dominerte hverdagen. Å begynne på skolen betyr at man forflytter seg til en ny kontekst med mange ukjente og med en annen organisering ikke bare fysisk, men også innholdsmessig. Man har blitt eldre, man har begynt på skolen. Det er mange måter å konstruere alder på, og det er mange situasjoner og kontekster som er aldersregulerte. Når man får gå å se bestemte filmer på kino er aldersregulert, noe forbruk er aldersregulert som alkohol og tobakk. Også det å begynne på skolen er aldersregulert. Denne nye sosiale statuen blir selvfølgelig markert ved at man faktisk er på skolen, men det er mulig å se på forbruksvarer som en måte å konstruere alder på. Hva man forbruker eller hva man har forteller om hvilke aldersgrupper man tilhører og hva man har adgang til. Starkey (1989:47) beskriver hvordan tenåringen vokser inn i vokserollen og hvordan forbruk er knyttet til initieringsritene gjennom å eie din egen sykkel, drikke, øl, røyk sigaretter, få stereoanlegg, en bil og til slutt et hus. Våre førsteklassinger er ikke kommet så langt i sitt forbrukskarriere, men samtidig er det klart at det å begynne på skolen er en viktig overgang i livet og at det er en del forbruksvarer som er knyttet til dette.

Denne forflytningen inn i skolebarnas rekke innebærer altså en viss type forbruk. Riktignok er skolen gratis i Norge, men det er allikevel en del ting man trenger for å gå på skolen. Skolesekk og penal er selvsagt, men samtidig er det en rekke andre ting som fremstår som mer eller mindre obligatoriske. Her kan nevnes ting som matboks, gymtøy, klokke for å passe tiden, penner, viskelær, blyanter osv. Videre vil en del av de som begynner på skolen få nye klær og kanskje noe nytt utstyr hjemme, for eksempel en leselampe, en pult, en stol etc. Ser vi på reklamematerialet som kommer før skolestart kan denne listen bli uendelig lang. Det samme gjelder diskusjonen om dette er noe man virkelig trenger, og om alt må være nytt. Dette er ikke tema i denne rapporten.

2 Problemstilling og datamateriale

Denne rapporten handler om de som begynner på skolen for aller første gang. Dette er som sagt en stor dag i deres liv, og mange ting er involvert. Temaet er det forbruket som er knyttet til det å begynne på skolen. Både hvilke ting barnet får, hva dette koster og hvem man får det av er aktuelle problemstillinger, videre hvordan de ulike familiene takler dette økonomisk. Vi skal også å se nærmere på hvilke tanker foreldre har omkring skolestart og det forbruket som knyttes opp til dette. Rapporten tar derfor også opp spørsmål som berører merkepress og kjøp-press, i hvilken grad det har vært diskusjoner omkring hva man skulle kjøpe til skolestart, og hvordan både foreldre og barn forholder seg til forbruket i forbindelse med skolestart.

Til å svare på disse spørsmålene er det utarbeidet en survey hvor et representativt antall av foreldre til barn som begynte på skolen i år ble intervjuet. Datainnsamlingen ble foretatt ved telefonintervju utført av MMI. Til tross for at det er ca. 60.000 barn som begynner på skolen er det vanskelig å finne familier med barn som skal begynne på skolen. For lettere å få tak i disse tok MMI utgangspunkt i en database av foreldre med barn i denne aldersgruppa og ba om et intervju omkring skolestart. Svarprosenten var høy og 97prosent av disse foreldre deltok i datainnsamlingen, og datamaterialet består av 266 foreldre til barn som har begynt på sitt første skoleår.

Datainnsamlingen startet ca. en uke etter skolestart 2004. Vi skal imidlertid ikke se bort i fra at det også kommer en del nye utgifter i løpet av de første ukene etter skolestart. Nye permer, sakser, bind på bøkene osv. Det ser imidlertid ut til at de store investeringene kommer før skolestart.

I tillegg til den kvantitative datainnsamlingen ba vi 8 foreldre med barn som skulle begynne på skolen om å skrive dagbok og føre opp de anskaffelsene som knytter seg til det å begynne på skolen. Her ble hva som ble anskaffet, hva det kostet og hvem som betalte for de ulike tingene ført opp. I tillegg er det også kommentarer om hva barna ønsket seg, hva de liker og ikke liker osv. I det følgende vil vi også bringe glimt fra disse dagbøkene.

3 Nye ting til skolestart

Å begynne på skolen er starten på en ny fase i livet. En rekke undersøkelser viser hvordan nye faser og roller i livet bekreftes ved forbruksvarer. Slik er det også med skolestart, og særlig skolesekken eller ranselen er det som markerer denne nye fasen i livet. I tillegg kommer en rekke andre ting som knytter seg til å være skoleelev, og hvert år før skolestart er postkassen full av reklame for ulike ting man kan kjøpe i forbindelse med skolestart. Dette gjelder de tradisjonelle brosjyrene fra bokhandlere, med skolesekker, pennal, skrivesaker etc. I tillegg finner man blyantpissere, viskelær i ulike farger og fasonger, skrivebøker, strikk-mapper, matbokser, boketiketter, skoledagbøker og mye, mye mer. Men det er ikke bare bokhandlerne som lanserer sine produkter til førsteklasingene. Også andre produkter tilbys de små ved skolestart som klær, klokker, lesepult osv.

Som nevnt ble 8 førsteklasinger bedt om å føre dagbok over hva som ble kjøpt inn til skolestart, hva det kostet og videre hvem som betalte for det. I det følgende skal vi se nærmere på disse dagbøkene og hva barnet fikk ved skolestart. Dagbøkene viser at det er en mengde små og store gjenstander som anskaffes ved skolestart. Disse kan deles inn i tre grupper; 1) ting som er skolerelatert som for eksempel ransel og pennal, 2) nye klær og 3) ting som er mer knyttet til livet hjemme eller utenfor skolen.

3.1 Skolerelaterte ting

Dagbøkene antyder at det nok er skolesekken eller ranselen som er den gjenstand som i størst grad markerer den nye statusen som skolebarn, og alle disse barna hadde fått ny ransel. Noen hadde foreldrene betalt, men også besteforeldre og tanter hadde betalt. Flere av dagbøkene forteller om barn som har vært i butikken med besteforeldre og andre slektninger og kjøpt ting til skolestart. Dette forteller også om besteforeldre med god råd som kanskje ikke har så mange barnebarn, og som virkelig gleder seg over å kunne kjøpe ting til barnebarna. Gleden ser også ut til å være gjensidig:

Pennal-kjøpet med farmor hadde han også gledet seg til hele sommeren. Han visste at du skulle tilbringen en ettermiddag sammen, bare de to, i byen.

Hva som oppfattes en fin ransel vil nok variere, og særlig mellom gutter og jenter. I vårt lille utvalg holdt jentene seg til lyse pastellfarger, mens guttene hadde mørkere farger. ”Mange rom” var også et kjennetegn på en bra ransel. Alle barna var fornøyde med den ranselen de hadde fått. I forkant hadde det kanskje vært noen diskusjoner, men alt så ut til å ordne seg, og barnet fikk siste ord i laget. Foreldre er også fornøyd med ranslene og synes at de sitter fint på ryggen.

Vi som foreldre var oppsatt av å kjøpe skolesekken som var ”Best i test”, men A var fast bestemt på den grønne med ”Goofy”. Vi så at skolesekken passet godt til han og det gjorde han mer selvsikker å få lov til å velge sekken selv.

Det kommer også frem i dagbøkene at de kommersielle figurene som er avbildet eller limt på de forskjellige skolesakene er populære. Noen jenter ville ha Diddle-sekk og –pennal eller rosa med prinsesser på, mens guttene fortrekker Spiderman og fotball som tema på pennalet og ranselen, og får de dette på bokbindet også blir det ekstra stilig. Mange av førsteklassingene har også kjøpt eller fått noe å henge på sekken. Disse små tingene er noe som både gutter og jenter har på ranslene sine. Dette er noe som mange har fått i bursdagspresang fra venner som også skal begynne på skolen.

Videre har noen fått matboks med ulike figurer på, mens andre er fornøyd med den fra TINE som de får på skolen. En dagbok forteller om kjøp av ny matboks som barnet var veldig fornøyd med, men hvor far syntes at 100 kroner for en plastboks var altfor dyrt.

3.2 Klær og andre ting

Skolestart er også tid for nye klær. De fleste barn i denne alderen vil få nye til høsten fordi de har vokst i løpet av sommeren, men det blir kanskje litt ekstra når man skal begynne på skolen. Noen skiller mellom førstedagsklær og vanlige skoleklær. Førstedagsklærne er gjerne ekstra fine og for jentene kan dette være en fin kjole, gjerne en presang fra tante eller bestemor. For guttene er det ofte skjorte eller en pen trøye og bukse. Mange får også regntøy. Videre betyr det å være skoleelev at man ikke bare har nye klær til det daglige, man må også ha klær til spesielle aktiviteter. Gymtøy må anskaffes hvis man ikke har, det samme gjelder gymbag.

Det er ikke bare klær skal anskaffes til den store dagen, den nye tilværelsen som skoleelev krever ofte visse endringer og ting hjemme. Noen får en skrivepult på rommet, eller rommet blir omorganisert slik at det passer for å gjøre leker. Kanskje en arbeidslampe kan være nødvendig, en kontorstol osv. Og har man ikke klart å etablere et sted for en nyslått skoleelev så vil man kanskje gjøre det ganske snart: *Rommet hennes skal pusses opp i løpet av dette skoleåret. Vi vil da sette inn skrivepult osv.*

Det er ikke kun skolearbeid og lekser som markerer den nye tilværelsen. Skolen er også et disiplineringsprosjekt hvor dagen er inndelt i skoletimer hvor ting skjer på bestemte tidspunkt. Mange får eller har fått klokke i forbindelse med skolestart, gjerne klokke med store tall slik at de kan bruke denne til å lære klokken. Også vekkerklokke blir ønsket av mange av barna og er en voksen ting som markerer en ny tilværelse.

Å begynne på skolen eller skolestart kan ses som et overgangsrituale, og for noen, særlig guttene, er det også nødvendig å ta en tur innom frisøren og få en ordentlig hårklipp før man går inn i sin nye tilværelse som skolebarn. Helt til slutt nevner et foreldre at deres barn fikk et engangskamera for å ta bilder av denne store begivenheten.

3.3 Hva er det vanlig å få ved skolestart?

I surveyen ble flere ting som kan knyttes til skolestart ramset opp, og foreldrene skulle svare på om barnet hadde fått dette eller ikke, og videre hva de forskjellige tingene kostet. Noen av spørsmålene besto av det vi kan kalle skolesaker som skolesekk, pennal osv. Den andre varegruppen inneholdt ulike klesplagg, men den tredje tok for seg litt større og kostbare ting som leksepult, klokke, sykkel og lignende. Resultatene er oppgitt i tabellen under.

Tabell 1: Andel førsteklassinger som har fått ulike ting i forbindelse med skolestart og gjennomsnittsprisen for de enkelte ting. (Oppgitt i hele kroner)

Skolesaker	prosent	Kroner	Klær	prosent	Ulike ting:	prosent	Kroner
Penal	88	131	Bukser	76	Klokke	16	269
Skolesekk	62	361	Genser/skjorte/topp	76	Skolepult	11	1238
Matboks	47	87	Sko	54	Leselampe	9	146
Skrivesaker	42	78	Ytterklær	35	Sykkel	6	1297
Pynteting	17	76	Regntøy	25	Kontorstol	5	337
/sekk			Kjole/skjørt	16			
Gymbag	7	104	Treningstøy	12			
Skoledagbok	7	100					

De fleste barn har fått pennal og skolesekk, og de fleste har også fått nye klær – bukser og genser, skjorte eller topp. Nesten halvparten har fått matboks og skrivesaker også. Det kan være noe vanskelig å få tak i hva som blir kjøpt til skolestart. Dagbøkene antyder at dette har vært en lang prosess hvor barnet har fått ting lenge før skolen starter. De som har hatt bursdag har fått ulike ting på bursdagen som har vært med tanke på skolestart, og noen ting er også små og blir kanskje fort glemt, som for eksempel skrivesaker etc. Det er også mulig at man ikke helt tenker over hva som er kjøpt og ikke kjøpt i en slik undersøkelse. Særlig hvis man ikke har betalt det selv. Under gjengis en utførlig liste fra en av dagbøkene som viser hva en gutt fikk i forbindelse med skolestart. Det er sikkert mulig at noe av dette ville han fått uansett etter en sommer hvor han hadde vokst mye, men uansett ser vi at beløpet er høyere enn det som oppgis i surveyen. Det bør også legges til at denne gutten hadde vært fast bestemt på at første skoledag skulle han ha ring i øret. Åtte uker før skolestart fikk han hull i øret og ringen, som han hadde fra før av, ble satt inn to uker før skolestart.

Art:	Pris:	Kjøpt av:
Skrivebord	500	Bestemor og bestefar, kjøpt til innkjøpspris
Hull i ørene	150	Mamma og pappa
Ring til øret	0	hadde en fra før av
Ransel	399	Bestemor og bestefar
Pennal	160	Bestemor og bestefar
Hårklipp	180	Bestemor og bestefar
Bukse	350	Bestemor og bestefar
Joggesko	300	Bestemor og bestefar
Bukse	189	Mamma og pappa
Bukse	189	Mamma og pappa
Matchende Jakke	219	Mamma og pappa
Regnjakke	199	Mamma og pappa
Regnbukse	149	Mamma og pappa
Genser	109	Mamma og pappa
Genser	79,50	Mamma og pappa
4 truser	138	Mamma og pappa
Klokke	100	Mormor
Stiv perm	30	Onkel
Tursekk	0	(Gave fra en tante i sin tid)
Matboks	0	Har tre fra før
Drikkeflasker	0	Har tre fra før
Totalt	3440,50	

Vi ser også av denne listen at andre slektninger deltar aktivt i finansieringen av skolestart. Dette leder over til de økonomiske sidene ved skolestart.

3.4 Om å gi og få

Skolestart er en stor ting i et lite menneskets liv. Givergledden fra alle rundt barnet er også stor, og nære slektninger ser nærmest ut til å sloss om å få kjøpe de ulike tingene. Dette kan vi lese i en dagbok som forteller om at mormor hadde kjøpt en tursekk til barnebarnet, men dette hadde gutten fra før så hun skulle bytte til noe annet. Mormor blir tipset om at gutten ønsker seg klokke. Guttens mor skriver videre:

Jeg har snakket med mormor og hun vil gjerne kjøpe klokke. Hun ble litt skuffet når hun ikke fikk bidra med noe.

Også andre har gitt barnet presang i forbindelse med skolestart. Noen har fått pennal i bursdagspresang, enten fra bestevenn eller fra slektninger. I tillegg har mange fått klokke til 6 årsdagen. En annen grunn til å gi barnet forskjellige ting var at eldre søsken hadde fått dette når de begynte på skolen.

Det store ønsket om å gi kan ses på bakgrunn av at dagens besteforeldre har vanligvis få barnebarn og i tillegg er de fleste ganske velstående. Å kjøpe noe til skolestart utgjør derfor ikke noe stort innhugg i økonomien for de fleste. En annen undersøkelse viste at omtrent halvparten av foreldrene syntes at det var vanskelig å glede barna med nye ting fordi de har så mye fra før (Brusdal 2005). Å kunne gi spesielle ting som både er ønsket og nyttige fremstår derfor som en optimal situasjon. Zelizer (1985) beskriver hvordan barnet har endret status fra å være arbeidskraft til å få en emosjonell status hvor det å være foreldre blant annet handler om å glede barna. Å gi barna forbruksvarer en del av dette.

Dagbøkene forteller om mange ting som blir gitt barna i forbindelse med skolestart. Det kan være ransler og pennaler som er nevnt tidligere, men det kan også være tusjer, nye klær, nye ting til rommet som de skal ha i forbindelse med skolearbeidet som stol, klokke, vekkerklokke, arbeidslampe, matboks, klistremerker til skolebøker, nye klær osv.

Litt over halvparten av husholdene, 56 prosent, har betalt alt selv, mens hos de resterende 44 prosent har andre vært med på å betale ting til barnet i forbindelse med skolestart. Her er det først og fremst besteforeldrene som bidrar (38 prosent) men også andre slektninger som onkler og tanter bidrar. I de fleste tilfellene var det kun en person utenfor husholdet som hadde bidratt, men i 6 prosent av tilfellene var det flere personer utenfor husholdet som hadde betalt for eller gitt barnet ting i forbindelse med skolestart.

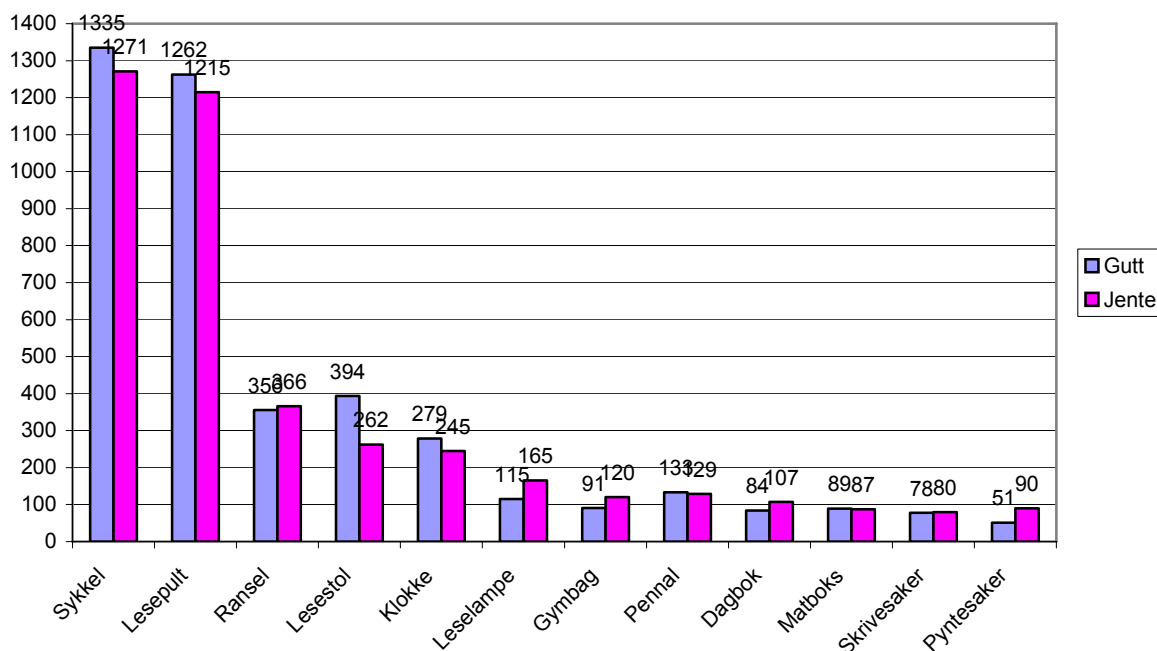
3.5 Forskjeller mellom barn?

Barn vokser opp under ulike forhold. Dette kan tenkes å ha betydning for hva de får ved skolestart. I analysen er det tatt med fem indikatorer som kan tenkes å ha betydning. Den første knytter seg til barnet selv, og er barnets *kjønn* som kan tenkes å ha en viss betydning. En rekke undersøkelser viser forskjeller i forbruk blant gutter og jenter, både når det gjelder hva som anskaffes, men også hvor mye penger gutter og jenter bruker (1995, 2004). Barn er ikke selvstendige økonomiske aktører, og *familiens økonomi* vil derfor ha innflytelse på deres forbruksevne. En av hensiktene med undersøkelsen var å se på i hvilken grad skolestart og om de utgifter som knytter seg til dette skaper økonomiske problemer for noen familier. Barn koster og vi ønsket derfor å se om barnerike familier har større problemer med kostnader til

skolestart enn familien med ett barn. *Antall barn i familien* er derfor et forhold vi vil bringe inn i analysen. *Utdanning* er viktig, vi lever i det som ofte får betegnelsen utdanningssamfunnet. Utdanningens økende betydning er stor, og vi ønsket videre å se om mors utdanning hadde noen effekt på hva man anskaffet til skolestart og hvordan man forholder seg til dette. Helt til slutt ønsket vi å se om det var noen forskjeller mellom de som bor i *byen* og på *landet*. Dette vil kanskje har særlig betydning når vi ser på reklame og kommersielt press i forbindelse med skolestart. Vi har tidligere sett at noen barn mener at det kommersielle presset er mindre på mindre steder (Brusdal 2000).

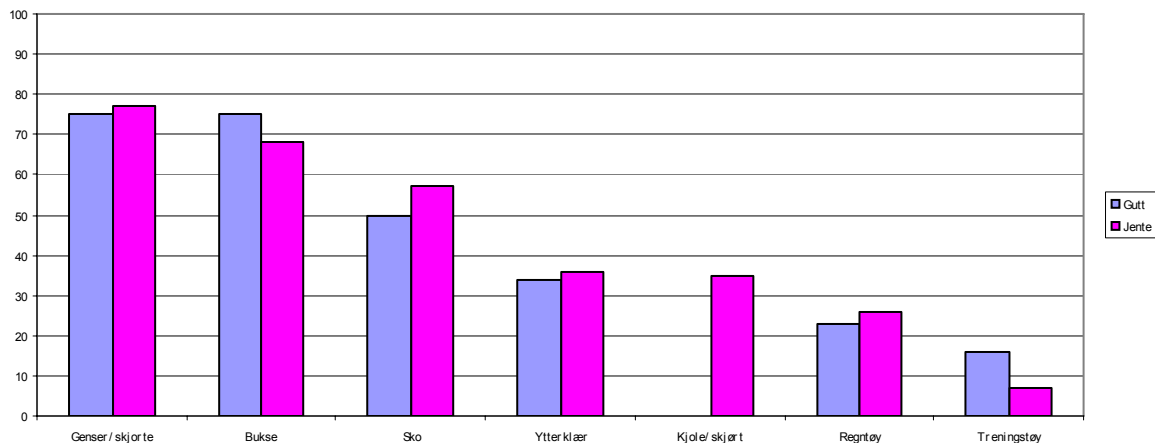
3.6 Får gutter og jenter like mye?

Analysen viser at det er små forskjeller mellom gutter og jenter. Figuren under viser hva de ulike skolesakene har kostet for gutter og jenter. Det er en svak tendens til at gutter får noe mer på de fleste områder, men det er ikke signifikante forskjeller.

Figur 1: Gjennomsnittlig beløp for gutter og jenter blant de som har fått de ulike tingene. Beløpet er oppgitt i hele kroner.

Vi har videre sett av tabell 1 at skolestart innebærer for de fleste at de får nye klær. Figur 2 viser at det er genser og bukse som er de vanligste plaggene, både for gutter og jenter. 35 prosent av jentene hadde fått kjole, skjørt eller lignende ting som er jenteklær. Det ser altså ut til å være en tid siden Lisa gikk til skolen i den nye kjolen. Vel halvparten av barna hadde også fått nye sko til skolestart. Med unntak av kjole og skjørt er det ingen signifikante forskjeller mellom gutter og jenter når vi ser på antall klær de har fått til skolestart. Det ser ut til å være noe mer kostbart å kle opp jentene, i gjennomsnitt oppgir jenteforeldrene å ha brukt 931 kroner mot 841 kroner hos gutteforeldrene. Dette mønsteret sammenfaller med forbruket blant gutter og jenter i senere år, hvor det er jenter som bruker mest penger på klær (Brusdal, 1995, 2004). Disse beløpene gjelder for de barna som har fått nye klær. Det er også verdt å merke seg at ikke alle barn får nye klær. Dette gjelder for 7 prosent av guttene og 10 prosent av jentene.

Figur 2: Andel gutter og jenter som har fått ulike klesplagg. Prosent.

3.7 De økonomiske sidene ved skolestart

Ting koster og et aktuelt spørsmål var om foreldrenes økonomiske situasjon ville virke inn på hva barnet fikk i forbindelse med skolestart. Når vi legger sammen alle de tingene barnet har fått og sammenligner dette med familiens *økonomi*, kan det være noe overraskende at det er barn i familier med dårlig råd som oppgir de høyeste beløpene. Det er viktig å minne om at dette beløpet ikke nødvendigvis er penger som foreldrene har betalt. I spørsmålsformuleringen ble det presisert at ønsket vi også å få oppgitt beløpet selv om husholdet ikke selv hadde betalt for de. Det er imidlertid vanskeligere å vite hva andre har betalt, og det er også mulig at familier med dårlig råd heller ikke har så mange velstående slektninger slik at en større del av innkjøpene må de gjøre selv. Sist, men ikke minst, er det viktig å minne om at det er svært få familier med dårlig økonomi, kun 8 stykker, så det er vanskelig å si noe eksakt om denne gruppen. Sammenligner vi familier med god og middels råd så har barn i familier med god råd fått ca. 150 kroner mer i forbindelse med anskaffelser til skolestart.

Tabell 2: Gjennomsnittlig beløp brukt til skolestart i forhold til familiens økonomiske situasjon. Oppgitt i hele kroner.

Familiens økonomi	Penger brukt ved skolestart	N=
God	765	123
Middels	604	135
Dårlig	1280	8

Sign for $p < .05$ F-test

Å ha flere barn kan også tære på økonomien, men analysen viser at det er ikke signifikante forskjeller i beløpet som er brukt til skolestart og antall barn. *Utdanning* er viktig og en hypotese var et jo høyere utdanning mor har, jo mer penger vil familien bruke på ting til skolestart for at skolestart skal være vellykket. Sammenligner vi forbruksnivået med mors utdanning ser vi at beløpets størrelse øker med utdanningens lengde. Differansene er imidlertid små, og det er ikke signifikante forskjeller.

Tabell 3: Gjennomsnittlig beløp brukt til skolestart i forhold til mors utdanning. Oppgitt i hele kroner.

Mors utdanning	Penger brukt ved skolestart	N=
Ungdomsskole	514	10
Videregående	642	112
Universitet/høyskole	756	144

Siste indikator var *bosted*. Analysen viste at det ble brukt noe mer penger til skolestart i byene, 744 kroner mot 666 kroner på mindre steder. Differansen er imidlertid ikke signifikant.

3.8 Standardpakke ved skolestart?

Dersom vi tenker oss en slags standardpakke for det barna skal ha når de begynner på skolen, hva ville en slik inneholde og hvor mye ville denne koste? Selve begrepet standardpakke ble først anvendt av Parsons og Smelser (1956:222) og tanken bak er at det har utviklet seg en bred enighet på tvers av ulike sosiale grupper om hva en slik pakke skal inneholde. Familiens forbruk blir i en slik forståelse en mønsteroppretholdelse for familiens og samfunnets kulturelle system. Det er mulig å tenke seg ulike standardpakker for ulike grupper, for barn i ulike aldersgrupper, og for bestemte anledninger som for eksempel skolestart.

Av tabell 1 ser vi at over halvparten av elevene har fått ransel og pennal. I tillegg kommer en del skoleutstyr for de fleste. La oss anta at i denne standardpakken inngår pennal, skolesekk, matboks og noen skrivesaker, dvs. en viskelær, blyantspisser, noen fine penner etc. Når vi legger sammen blir dette 657 kroner. I tillegg har de fleste barn fått nye klær. Foreldrene ble bedt om å gi et anslag om hva de nye klærne til skolestart kostet, enten de var betalt av foreldre, besteforeldre eller andre. Det gjennomsnittlige anslaget foreldrene ga var 885 kroner. Dette skulle da tilsi at standardpakken for en førsteklasing er vel 1500 kroner. De virkelig dyre tingene, skrivepult og klokke er det relativt få som har fått i forbindelse med skolestart, men av beløpene ser vi at dette dreier seg om relativt store beløp.

4 Hvordan forholder foreldre og barn seg til de ulike sidene ved skolestart?

Skolestart byr på mange utfordringer og konsekvenser både for barn og voksne. Denne undersøkelsen ser på de som har med forbruk å gjøre. Forbruk har mange sider, det har økonomiske konsekvenser og det har konsekvenser for hverdagslivet og barns oppvekst. For å få et innblikk i hvordan foreldrene ser på skolestart og forbruk og barndom ble det laget 12 utsagn som berørte dette. Disse kan deles inn i tre ulike områder 1) de økonomiske, dvs. de som knytter seg til husholdets økonomi, 2) de kommersielle som knytter seg til at barn har blitt forbrukere i større grad enn tidligere og at reklamen henvender seg direkte til dem, og 3) de som i større grad peker på ulike normative sider ved forbruk og skolestart. I spørreskjemaet var det listet opp 12 ulike utsagn som foreldrene skulle si seg enig, delvis enig eller ikke enig i, og som skal gi oss et innblikk i hvordan foreldrene har forholdt seg til disse ulike sidene ved skolestart, og eventuelle konsekvenser av noen av disse.

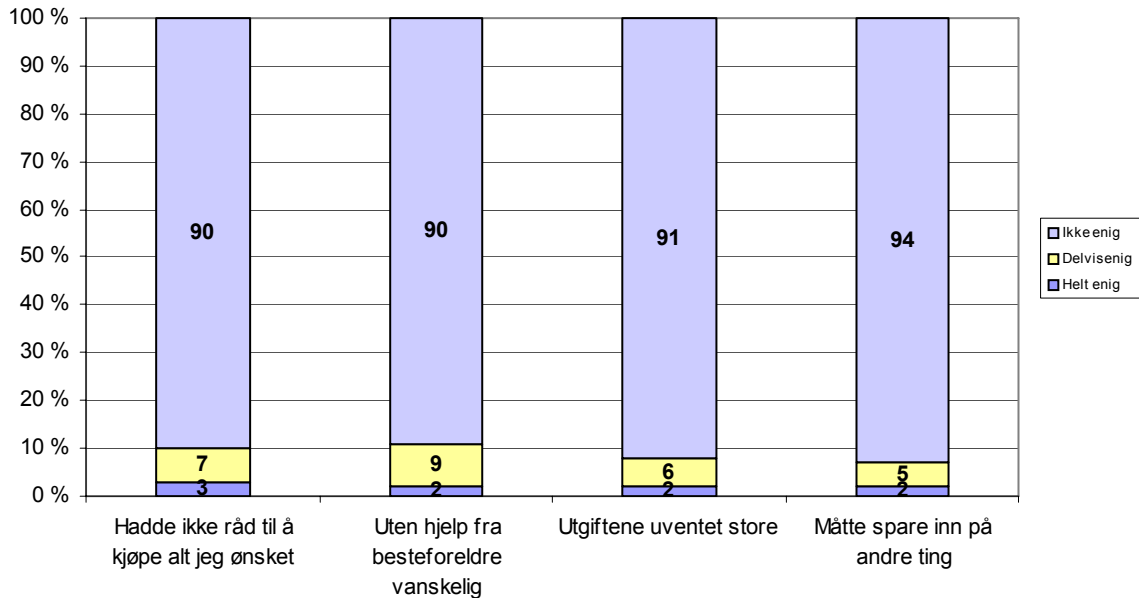
4.1 Økonomiske sider ved skolestart

I spørreskjema inngikk fire utsagn om husholdets økonomi i forbindelse med skolestart. Disse utsagnene var:

- Jeg hadde ikke råd til å kjøpe alt det jeg ønsket i forbindelse med mitt barns skolestart.
- Uten hjelp fra besteforeldre og/eller andre slektninger hadde skolestart blitt en økonomisk belastning.
- Utgiftene i forbindelse med skolestart var uventet store.
- Vi har måttet spare inn på andre ting i forbindelse med skolestart.

Resultatene viser med stor tydelighet at for de aller, aller fleste familier er ikke skolestart noe økonomisk problem (Figur 3). Kun 2-3prosent av husholdene er helt enig i disse utsagnene, mens mellom 5 og 9 prosent sier at de er delvis enig noe som kan antyde at det kan ha vært visse problemer av økonomisk karakter.

Det ser altså ut til at økonomien er god hos de fleste barnefamilier, og harmonerer med hvordan husholdene selv beskriver sin økonomi. På spørsmålet om de ville beskrive sin husstands økonomi som god, middels eller dårlig svarte kun 3 prosent "dårlig". 46 prosent svarte at den var god, men 51 prosent svarte "middels". Det ser altså ut til at de fleste hushold takler skolestart uten noen økonomiske problemer. En av grunnene til at skolestart ikke er så problematisk økonomisk er trolig at det ofte er flere enn foreldrene som er involvert. Særlig besteforeldrene synes å være på banen og bidrar med kjøp av forskjellige ting, og som nevnt tidligere hadde 44 prosent av folk utenfor husholdet vært med på å betalt ting i forbindelse med skolestart.

Figur 3: I hvilken grad man er enig, delvis enig eller ikke enig i ulike utsagn knyttet til familiens økonomi. Prosent.

Disse utsagnene handler om de økonomiske sidene ved skolestart, og ikke overraskende øker andelen som er enig i disse utsagnene jo dårligere økonomien til husholdet er. Tre av utsagnene viser signifikante forskjeller (Tabell 4). Særlig ser det ut til at familier med dårlig råd ikke har hatt anledning til å kjøpe alt de ønsket til barnet. Disse familiene ser også i stor grad ut til å være avhengig av økonomisk hjelp fra slektninger.

Tabell 4: Andel som er helt eller delvis enig i ulike utsagn om husholdets økonomi. Prosent.

	Husholdets økonomi		
	God	Middels	Dårlig
Hadde ikke råd til å kjøpe alt jeg ønsket	4	13	50***
Uten hjelp fra besteforeldre og/eller andre slektninger hadde skolestart blitt en økonomisk belastning	5	13	38**
Utgiftene i forbindelse med skolestart var uventet store	5	11	13ns
Vi har måttet spare inn på andre ting i forbindelse med skolestart.	-	10	38***

** Sign. for $p < .01$ chi-kvadrat test

*** Sign. for $p < .001$ chi-kvadrat test

Bosted har ingen betydning for om man har følt at skolestart har belastet familiens økonomi på en eller annen måte. Vi sjekket også om det økonomiske presset var størst i familier med flere barn og fant at det ikke var tilfelle. Heller ikke mors utdanning viste signifikante for-

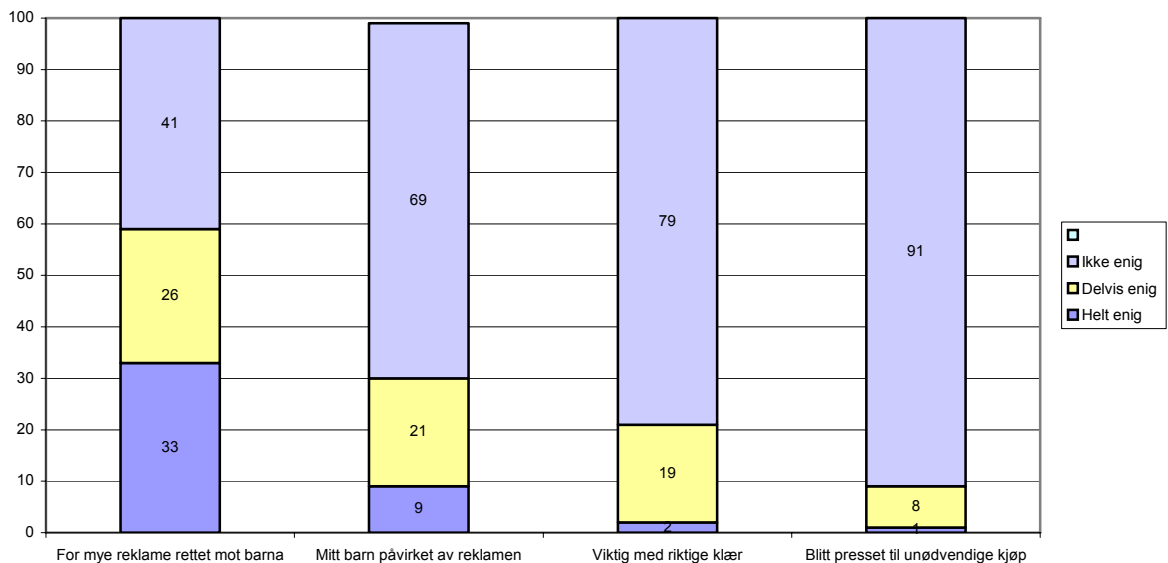
skjeller. Det er kun familiens økonomi som skaper noen problemer og begrensninger der hvor denne er dårlig.

4.2 Den kommersielle skolestarten

Et tema omkring skolestart er det kommersielle presset. I ukene før skolestart dumper det daglig ned i postkassen flere brosjyrer for forskjellige ting. I avisene reklameres det for ulike ting man kan kjøpe til man begynner på skolen. Det kan tenkes at denne reklamen påvirker barnet, og videre at den skaper et visst press hjemme om å kjøpe bestemte ting. Det kan også være at man blir opptatt av bestemte merker eller bestemte klær. Fire av utsagnene som den enkelte foreldre skulle ta stilling til handlet om dette:

- Jeg synes at det har vært for mye reklame rettet mot barna i forbindelse med skolestart.
- Mitt barn påvirkes av reklamen i forbindelse med skolestart.
- Det er viktig for førsteklasingene ha de riktige klærne for å bli akseptert av skolekameratene.
- I forbindelse med skolestart har jeg følt meg presset til å kjøpe ting jeg synes er unødvendige.

Figur 4 viser at de fleste foreldrene mener at det er for mye reklame rettet mot barna ved skolestart. 32 prosent er helt enig i dette utsagnet og 25 prosent er delvis enig. Dette er et generelt utsagn, og det er betydelig færre foreldre som mener at deres barn påvirkes av reklamen, kun 9 prosent er helt enig i dette utsagnet, men 21 prosent er noe mer usikker. Videre ser det ut til at foreldrene har full kontroll over barna og lommeboka på dette alderstrinnet, og kun 1 prosent har følt seg presset til å kjøpe ting de synes var unødvendige. Heller ikke ser de ut til å ha blitt overbevist om at det er viktig for førsteklasingene å ha de riktige klærne for å bli akseptert av skolekameratene. Slik sett kan det se ut som det er en generell bekymring over det kommersielle, men selv klarer disse foreldrene og deres barn å stå imot. Bekymringen ser dermed ut til å være for andre og mer svake sjeler.

Figur 4: I hvilken grad man er enig eller ikke enig i ulike utsagn knyttet til kommersialisering. Prosent.

Det er få forskjeller mellom de som er enig eller uenig i disse utsagnene. Barnets kjønn har ingen betydning, heller ikke antall barn i familien. Det samme gjelder for mors utdanning. Økonomien ser ut til å spille en viss rolle, og 13 prosent av husholdene med dårlig økonomi er helt enig i utsagnet om at deres barn har blitt påvirket av reklamen, mot 1 prosent blant hushold med god økonomi og ingen blant de med middels økonomi (sign. for $p < .001$ chi kvadrat-test). Vi har tidligere sett at halvparten av familiene som beskrev sin økonomi som dårlig var enig i utsagnet om at de ikke hadde råd til å kjøpe alt de ønsket. Det er derfor mulig at disse føler sterkere at barnet er påvirket av reklamen, men de har ikke anledning til å gi barnet alt det ønsker. Bosted ser også ut til å ha en viss betydning og 40 prosent av foreldrene i byen er helt eller delvis enig i utsagnet om at "I forbindelse med skolestart har jeg følt meg presset til å kjøpe ting jeg synes er unødvendige" mot 21 prosent bosatt på landet (sign. for $p < .01$ chi-kvadrat test). En av grunnene kan være at barn i byen er mer eksponert overfor reklamen.

4.3 Generelle utsagn om forbruk og forbruksvarer

Siste 4 utsagn kan beskrives som normative utsagn om barndom, oppvekst og kommersialisering. Disse er nært knyttet til punktet over som ble betegnet som utsagn i tilknytning til skolestart og kommersialisering:

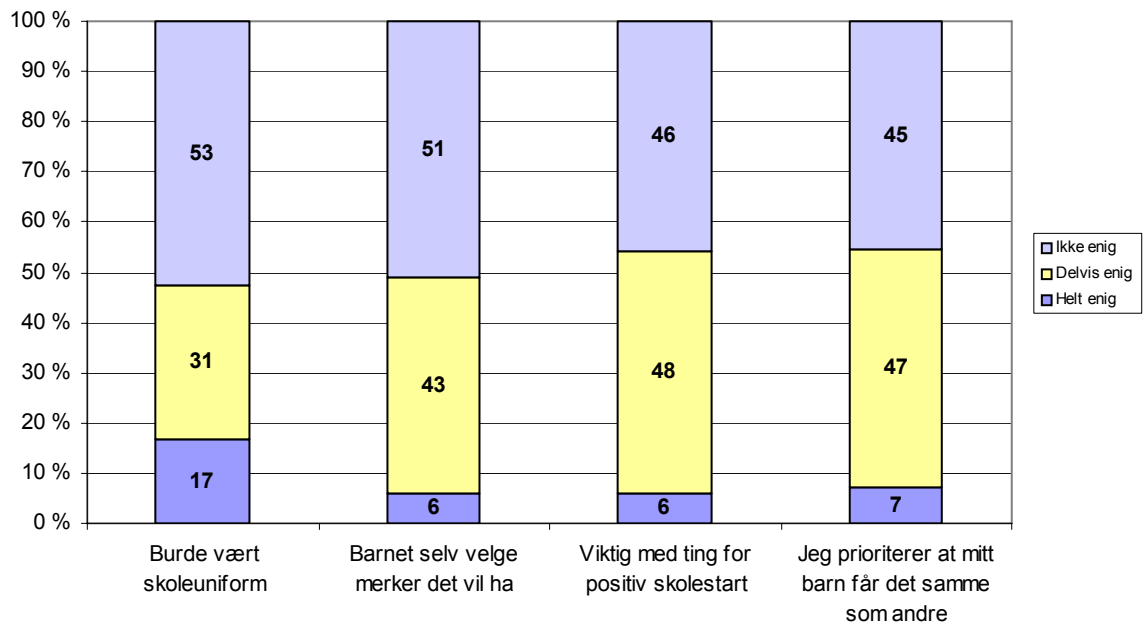
- I barneskolen burde det vært skoleuniform slik at barn og foreldre slapp kjøpepresset.
- Jeg synes at det er riktig at barnet selv får velge hvilke merker det vil ha når vi skal kjøpe ting i forbindelse med skolestart.
- For at skolestart skal bli en positiv opplevelse er det viktig at barnet får de tingene det ønsker seg.
- Jeg prioriterer høyt at barnet mitt skal få det samme som andre førsteklasinger.

Ganske overraskende var det utsagnet om at det burde vært skoleuniform slik at barn og foreldre slapp kjøpepresset som fikk størst oppslutning. 17 prosent av foreldrene var helt enig i dette utsagnet, mens nesten 1/3 del, 31 prosent, var delvis enig. Den store andelen som er delvis enig tyder på at det kanskje ligger en del forutsetninger eller begrensninger når det gjelder skoleuniform som ikke er avklart. Dette kan være hvor omfattende en skoleuniform kan være, for eksempel om det bare skal være inneklær eller også ytterklær, hvilke aldersgrupper den skal omfatte, hvem skal betale for den osv.

Den relative store andelen som ønsker å uniformere barna sine for å slippe kjøpepresset kan ses som en motsats til neste utsagn hvor også om lag halvparten av foreldrene er enig eller delvis enig i utsagnet om at "Det er riktig at barnet selv får velge hvilke merker det vil ha når vi skal kjøpe ting". I dagens samfunn legges det stor vekt på individualitet og man presenterer seg ofte gjennom hva man har. Det er mulig at mange foreldre ser barnet som en selvstendig aktør og erkjenner barnets rolle som selvstendig forbrukere hvor det selv velger hvilke merker det vil ha når det kjøper ting.

Også de to siste utsagnene antyder at foreldre til en viss grad er enige i at visse forbruksvarer er viktige for de små og at det å ha de "riktige" tingene kan gi en positiv skolestart. Det samme gjelder for å prioritere at barnet får det samme som andre barn. Det er mulig å tolke dette som et uttrykk for at foreldrene opplever et visst kjøpepress i forbindelse med skolestart, at de strekker seg langt for at deres barn skal ha det de har lyst på og som de fleste andre. Det ble nevnt innledningsvis at skole og utdanning er viktig og at foreldrene prioriterer høyt nyttige ting som gir flinke barn (Brusdal 1995). En annen ting som er verdt å merke seg i figur 5 er det store andelen som er ambivalente eller delvis enig. Dette kan tyde på at dette er et noe

vanskelig moralsk felt hvor det er mange forhold som spiller inn. En kvantitativ analyse får ikke med seg disse nyansene, alle argumentene foreldre har for og imot.

Figur 5: I hvilken grad man er enig eller ikke enig i ulike utsagn knyttet til utsagn om forbruk og forbruksvarer. Prosent

Også her er det små forskjeller blant de som er enig i utsagnene og ikke. Det er noen flere gutteforeldre som mener at barnet må få velge selv, 52 prosent mot 45 prosent av jentene (signifikant for $p < .01$ chi-kvadrat test). To andre sammenhenger kan være verdt å nevne seg om de ikke er signifikante, men nesten. Dette gjelder utsagnet om at "Jeg prioriterer høyt at barnet mitt skal få det samme som andre førsteklasinger". Dette utsagnet får større tilslutning i byen (59 prosent mot 50 prosent ellers signifikant for $p < .059$). Videre ser det ut til at jo flere barn man har, jo mindre tilslutning får dette. Kanskje er erfaring de har gjort seg at det ikke spiller så stor rolle om barnet har det samme som andre. 61 prosent av foreldre med ett barn er helt eller delvis enig i dette utsagnet, 58 prosent av foreldre med to barn, mens foreldre med tre eller flere barn er de kun 48 prosent som er helt eller delvis enig (signifikant for $p < .058$ chi kvadrat test).

4.4 Merkepress og skolestart

Merker ser heller ikke ut til å være et stort problem i denne alderen. På spørsmålet om barnet har ønsket seg spesielle merker på skolesekk og på skolesakene svarer 15 prosent av foreldrene at dette er tilfelle. Videre har 6 prosent til en viss grad ønsket seg bestemte merker. Det store flertallet, 79 prosent, har imidlertid ikke ønsket seg spesielle merker. Kun én av de uavhengige variablene viser signifikante forskjeller, nemlig bosted. Det er en større andel av førsteklasingene bosatt i byen som har ønsket seg bestemte merker. I byen svarte 25 prosent ja på dette spørsmålet og 8 prosent som svarte delvis. I resten av landet var det 6 prosent som svarte ja og 6 prosent som delvis hadde ønsket seg bestemte merker. Det kan altså se ut til at bevisstheten rundt merker er størst i byen. Vi har tidligere sett at en større andel i byen har følt seg presset til å kjøpe ting de mener er unødvendige.

Dersom man har spesielle ønsker som førsteklasing så ser det ut til at disse blir oppfylt for de fleste, 58 prosent har fått det meste oppfylt, mens 36 prosent har fått noen av de spesielle ønskene oppfylt. Kun 6 prosent av foreldrene til barn som har ønsket seg spesielle merker sier at disse ønskene ikke ble oppfylt. Hvorvidt man får det merket man ønsker seg eller ikke viser kun signifikante forskjeller med antall barn i familien. Og det er enebarna som har størst mulighet for å få sine ønsker oppfylt, 86 prosent av disse fikk det meste av de merkene de ønsket seg. Går vi til de om har to barn er andelen sunket noe, til 69 prosent, mens kun 28 prosent i de familiene med tre eller flere barn fikk de merkene de ønsket seg.

4.5 Store feiringer og små tragedier

Skolestart er en stor begivenhet og dagbøkene forteller også at dette blir feiret. Dagbøkene forteller at mange går ut og spiser, gjerne et sted hvor det er mat som barnet liker. Ofte blir dette McDonalds eller en pizza-restaurant. Dette er ikke nødvendigvis en billig fornøyelse, med foreldre, søsken og kanskje besteforeldre. Men hyggelig er det.

Også i surveyen blir det bekreftet at skolestart er noe mange feirer, og 53 prosent svarte at skolestart ble feiret. Analysen viser at hva som gjør at man feirer skolestart eller ikke har lite å si for vår undersøkelsesmodell. Kun én signifikant forskjell fremkommer; andelen som feirer skolestart øker med mors utdanning. Mulig er det slik at høyt utdannede mødre bruker skolestart til å motivere å markere at skolestart er en positiv ting.

Det meste av feiringen er knyttet til å spise god mat. Av de som hadde feiret skolestart var 45 prosent av feiringen knyttet til mat i hjemmet, enten ved at barnet fikk velge middag selv, at man bakte kake, ”kjøpte pizza og spiste på teppet”, pølsefest og grilling osv. Mange valgte også å feire skolestart med å spise ute. Noen valgte et besøk hos McDonalds, andre å feire dette på en pizzarestaurant, mens andre opplyste at de ”spiste på restaurant”. Andre deler av feiringen har sikkert et måltid innbakt, men dette blir ikke nevnt. En tur til dyreparken vil sikkert inneholde et måltid, det samme vil nok besøke av ulike slektninger og venner. Det samme vil trolig en fridag med foreldrene inneholde. Kun fem prosent av aktivitetene ser ut til å være fri for mat, dette gjelder de som oppgir at de har heist flagget denne dagen, at de har tatt bilder, og at har gitt barnet ros. Men vi skal ikke utelukke at barnet fikk noe ekstra godt å spise.

Tabell 5: Andel som har feiret dagen på ulike måter blant de som feiret skolestart. Prosent. (N= 138).

Måter å feire skolestart på	Prosent
Mat hjemme	44
Spise ute	41
Aktiviteter/turer	3
Foreldre tok fri	3
Flagging/fotografering	6
Besøk av slektninger/venner	3

Om det er gutt eller jente som begynner på skolen, om økonomien er god eller dårlig, om mors utdanning er høy eller lav, eller om det er få eller mange barn i familien ser ikke ut til å ha noen betydning for hvordan man feirer skolestart. Kun bosted som viser signifikante forskjeller i måter å feire på. Ikke uventet vil de som i byen i større grad feire ved å spise ute på kafé og restaurant. 32 prosent av de som bor i byen har gjort dette mot kun 20 prosent av de

som bor på mer landlige steder (signifikant for $p < .05$ chi kvadrat test). Dette har nok også med tilbudet på stedet å gjøre. Det som er felles er imidlertid den store plassen mat har i de store feiringene.

Ikke alt er imidlertid bare glede. Vi aner små tragedier. I en dagbok kan vi lese: ”Alle blyantene i pennalet knakk første gang blyantspisseren ble brukt. Vi måtte skifte ut”. En annen fikk ikke ”blinkesko” fordi foreldrene la vekt på at skoene skulle være god å løpe med og ikke bare rosa og blinkende. Også livet i skolegården kan være hardt. Det kan være slossing, og en gutt ble frastjålet sine pokemon kort en av de første dagene.

Tross dette, alt i alt ser skolestart ut til å være en stor og hyggelig dag både for foreldre og barna.

5 Oppsummering

Å begynne på skolen er en stor dag, og en dag som markerer overgangen til en nye tilværelse. I denne tilværelsen inngår en rekke gjenstander og ransel og pennal ser ut til å være noe de fleste får. Det samme gjelder nye klær. Tenker vi på en slags standardpakke for de som begynner på skolen vil denne være på ca. 1500 kroner. Mange vil imidlertid bruke mer penger hvor leksepult, klokke og andre ting vil sette prisen opp. I tillegg kommer en feiring av selve dagen som ofte koster noe ekstra.

Skolestart ser ikke ut til å skape store økonomiske problemer for de fleste hushold. Det ser ut til at de fleste foreldre har rimelig god økonomi, og svært mange tilfeller har besteforeldre vært særlig aktive med å bidra økonomisk. Foreldrene til en gutt som begynte på skolen opplevde dette som en positiv hendelse, og oppsummerer skolestart slik:

Vi som foreldre synes ikke at det har vært store utgifter til skolestart. Når det gjelder klær til skolestarten så hadde vi allikevel måtte kjøpt klær fordi barnet har vokst mye i sommer... Vi synes det har vært hyggelig å handle inn ting og klær til skolestart.

Vi må imidlertid ikke glemme at de familiene som har dårlig råd har i større grad opplevd at skolestart har vært problematisk. De har ikke hatt råd til å kjøpe alt de ønsket, de har i større grad vært avhengige av økonomiske bidrag fra slektninger, og de har måttet spare inn på andre ting i forbindelse med skolestart. Har man ikke slektninger som kan bidra økonomisk blir dette ekstra vanskelig. Det gjennomgående bildet i denne undersøkelsen er mer at man har økonomisk mulighet, men at man er noe skeptisk til det vi kan kalle den kommersielle oppveksten.

Som nevnt innledningsvis er det stor pågang med reklame i forbindelse med skolestart. Dette kan tenkes å påvirke barnet og skape ønsker og mas om forbruk. Over halvparten av foreldrene er mer eller mindre enig i utsagnet om at det er for mye reklame rettet mot barna, men de fleste ser ut til å takle dette. Det er langt færre som mener at deres barn er påvirket av reklamen, og en svært liten andel oppgir å ha blitt presset til unødvendige kjøp. Foreldrene bekymrer seg for det kommersielle. Dette er et tema som går igjen i mange av undersøkelsene av barn, foreldre og forbruk. Som nevnt tidligere er det familier med dårlig økonomi som i størst grad har følt seg presset, og presset ser også ut til å være størst blant barn som bor i byer. Den store oppslutningen om skoleuniformer kan ses som en måte å dempe det kommersielle presset.

Skolestart er en overgang til en ny tilværelse, man forlater den nære sirkel som barnehage og hjemmet utgjør og går inn i noe nytt. Man har tatt de første skritt på vei inn i det voksne samfunn. Skolestart ser også ut til å være noe som bevisstgjør barn som forbrukere. Alle har vært med på å kjøpe både skolesaker og klær. De har fått velge, ikke bare ransel og pennal, men også hvilken klokke de vil ha, matboks, sko, klær osv. Noen har måttet argumentere for sine valg, og de fleste ser ut til å ha fått det meste av sine ønsker igjennom. Foreldrene skriver at barna er fornøyde med valgene, at de har fått selvtillit ved å gjøre selvstendige valg.

Deler av skolestart er derfor også en sosialisering som forbruker.

Litteratur

- Brusdal, R. (1995): *Ungdommens eget forbruk*, Rapport nr. 9, Oslo: SIFO (Statens institutt for forbruksforskning).
- Brusdal, R. (1998): *Lommepenger, ekstrapenger og lærepenger*, Rapport nr. 6, Oslo: SIFO (Statens institutt for forbruksforskning).
- Brusdal, R. (2004): *Den kommersielle ungdomstiden. En studie av forbruket til elever i ungdomsskole og videregående*, Rapport nr. 6, Oslo: SIFO (Statens institutt for forbruksforskning).
- Brusdal R. (2000): *Jeg liker penger og skulle gjerne hatt mer...*Arbeidsnotat nr. 14, Oslo: SIFO (Statens institutt for forbruksforskning).
- Parsons, T. and Smelser, N. (1956): *Economy and Society*, Routledge & Keagan Paul.
- Starkey, M. (1989): *Born to shop*, England: Eastbourne Monarch.
- Zelizer, V. (1985): *Pricing the priceless child: the changing social value of children*, New York: Basic Books.

Vedlegg

1. Er barnet som skal begynne på skolen gutt eller jente?

1. Gutt
2. Jente
3. Både gutt og jente (tvillinger)
4. To gutter (tvillinger)
5. To jenter (tvillinger)

2. Jeg vil nå spørre om barnet har fått forskjellige ting i forbindelse med skolestart. Jeg vil også gjerne vite omtrent hva de forskjellige tingene kostet, selv om husholdet ikke selv har betalt for de. Altså, har barnet fått:

	Ja	Nei	Pris
Skolesekk	x	x	_____
Pynteting til å henge på sekken	x	x	_____
Penal	x	x	_____
Skrivesaker som blyant, penner, tusjer etc.	x	x	_____
Matboks, termos, saftflaske	x	x	_____
Gymbag	x	x	_____
Skoledagbok	x	x	_____
Skole/lesepult hjemme	x	x	_____
Kontorstol	x	x	_____
Leselampe	x	x	_____
Klokke	x	x	_____
Sykkel	x	x	_____
Mobiltelefon	x	x	_____

3. Jeg vil nå spørre om barnet har fått noen nye klær i forbindelse med skolestart

Har barnet fått:	Ja	Nei
Ytterklær (jakke og lignende)	x	x
Regntøy	x	x
Bukser/jeans	x	x
Gensere/skjorter/topper	x	x
Kjole/skjørt	x	x
Sko/støvler	x	x
Treningstøy	x	x

4. Omtrent hvor mye tror du at alle klærne som er kjøpt i forbindelse med skolestart koster? Her tenker jeg på både det husholdet har betalt og det eventuelt andre har betalt.

Ca. _____ kroner

5. Når du tenker på det barnet har fått i forbindelse med skolestart, i hvilken grad har husholdet der barnet bor betalt alt eller mesteparten, omtrent halvparten eller lite eller ingenting?

1. Husholdet har betalt alt eller mesteparten	→ Gå til spm. 7
2. Husholdet har betalt omtrent halvparten	→ Gå til spm. 6
3. Husholdet har betalt lite eller ingenting	→ Gå til spm. 6

6. Hvem andre har bidratt økonomisk med ting til skolestart?

1. Besteforeldre
2. Andre slektninger
3. Foreldre utenfor husholdet
4. Arvet ting fra andre barn

7. Har barnet/barna ønsket seg spesielle merker på skolesekk og skolesaker?

1. Ja,
2. Til en viss grad
3. Nei

8. I hvilken grad har barnet fått dette? Vi du si at det har fått det meste, fått noe, ikke fått noe.

1. Fått det meste
2. Fått noe
3. Ikke fått noe

9. Ble skolestarten feiret?

1. ja → Gå til spm. 10
2. nei → Gå til spm 11

10. På hvilken måte ble skolestart feiret?

1. _____

11. Jeg skal lese opp noen påstander. Fortell meg om du er "helt enig", "delvis enig" eller "helt uenig" i påstanden.

1. I forbindelse med skolestart har jeg følt meg presset til å kjøpe ting jeg synes er unødvendige.
2. Jeg prioriterer høyt at barnet mitt skal få det samme som andre førsteklasinger. N
3. Vi har måttet spare inn på andre ting i forbindelse med skolestart.
4. Mitt barn påvirkes av reklamen i forbindelse med skolestart.
5. Jeg synes det er riktig at barnet selv får velge hvilke merker det vil ha når vi skal kjøpe ting i forbindelse med skolestart.
6. Utgiftene i forbindelse med skolestart var uventet store
7. Jeg synes at det har vært for mye reklame rettet mot barna i forbindelse med skolestart.
8. For at skolestart skal bli en positiv opplevelse er det viktig at barnet får de tingene det ønsker seg..
9. Jeg hadde ikke råd til å kjøpe alt det jeg ønsket i forbindelse med mitt barns skolestart.
10. Det er viktig for førsteklasingene å ha de riktige klærne for å bli akseptert av skolekameratene.
11. I barneskolen burde det vært skoleuniform slik at barn og foreldre slapp kjøpepresset.
12. Uten hjelp fra besteforeldre og/eller andre slektninger hadde skolestart blitt en økonomisk belastning.

12. Vil du si at din husstands økonomi er god, middels eller dårlig?

1. God
2. Middels
3. Dårlig
4. Varierende/Vet ikke